

ЛЮДИНА РОЗУМНА КЕРОВАНА – НОВА ГІЛКА ЕВОЛЮЦІЇ ЛЮДИНИ

В інформаційному суспільстві паралельно циркулюють потужні обсяги різномірної інформації, з якою людина стикається в повсякденному та професійному житті. У відповідь на значне зростання кількості інформації, необхідної для прийняття рішення як на професійному, так і на побутово-споживацькому рівнях, з'являються нові технології її обробки, аналізу, збереження та трансляції, які спрямовані на полегшення оперування інформацією та даними, покращення якості комунікаційних процесів. Створені людиною технології здійснюють зворотній вплив на суспільство, модифікуючи його, поступово але неухильно змінюючи свідомість людей, стиль життя та спосіб їх дій, звички, поведінку, моделі спілкування тощо.

З багатьох запропонованих альтернатив людина може обирати найбільш прийнятний для себе варіант, починаючи від елементарного вибору продуктів харчування чи споживчих товарів і закінчуючи складними процесами формування власного самосприйняття та світорозуміння. Проблема полягає в тому, що чим предмет вибору більш віддалений від побутового рівня, тим складніше людині здійснити цей вибір без сторонньої допомоги. Е. Тоффлер зазначав, що високий темп інформатизації виробництва і розповсюдження інформації вимагає нового рівня адаптації людини. Внаслідок відсутності захисних реакцій на інформаційну "безмежну стимуляцію" людині загрожує хвороба, яку Тоффлер назвав "шоком майбутнього" [Toffler A. Future shock. – New York: Random House, 1975. – 562 p.]. М. Маклюен також вважає, що надмірне подразнення нервової системи людини засобами комунікації призводить до включення механізму захисту – блокування сприйняття, виникнення у людини стану фрустрації та заціпеніння [Маклюен Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. – М.: Жуковский, 2003. – 464 с., С. 52].

В сучасному суспільстві збільшується кількість людей, які не мають доступу до новітніх інформаційно-комунікативних технологій та інформації, або ж неспроможності переробити отриману інформацію внаслідок браку освіти, знань чи навичок аналізу [Архипова Є.О. Інформаційна нерівність як соціальна проблема сьогодення // Методологія теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. – С. 335-339].

Суб'єкти інформаційних відносин, які володіють технологіями передачі інформації, засобами зв'язку та комунікації, можуть контролювати потоки інформації, які надходять до технічно гірше оснащених суб'єктів. Внаслідок цього в суспільстві поступово формуються певні установки, переконання, вподобання та пріоритети, які є шаблонними для більшості членів даного суспільства (соціальної групи). Пізніше під впливом таких шаблонів у підсвідомості людей складається ціла модель сприйняття інформації, яка працює за принципом фільтру: людина довірятиме лише тій інформації, яка вкладається у заздалегідь сформований шаблон сприйняття. Такі моделі сприйняття інформації міцно закріплюються у свідомості людини, оскільки сприймаються нею як продукт її власної, внутрішньої мисленевої діяльності, а не як "імплантований" зовні продукт, яким він є насправді. Уявний образ власноруч створеного механізму "маркування" інформації (повідомлення) сприяє нівелюванню бажання перевірити цей шаблон, адже припускається, що він був достатньо перевірений ще в процесі його формування. Після формування певних шаблонів, перевірки їх дієвості та закріплення на підсвідомому рівні необхідність подальшого відбору та контролю доступу до інформації часто відпадає, адже у людей відсутні навички неупередженого аналізу та раціонального осмислення отриманої інформації.

Разом із зростанням обсягів інформації, що циркулюють в суспільстві, відбувається й безперервне вдосконалення та ускладнення інформаційних технологій. Вже зараз велика кількість інформаційних процесів та технологій (серед яких пошук релевантної інформації, функціонування автоматизованих систем управління та систем підтримки прийняття управлінських рішень, збереження, трансляція та кодування інформації тощо) стають незрозумілими для більшості людей. Механізм дії цих процесів здатні осмислити відносно невелика кількість професіоналів в певній сфері, ще менша частина з них ці процеси власноруч здійснює та контролює.

Між інформацією та її кінцевим споживачем (будь то простий громадянин, великий підприємець, міністр чи президент) з'являється посередник – спеціаліст з певної інформаційної технології. Враховуючи, що в більшості випадків кінцевий споживач не володіє знаннями стосовно запропонованого посередником інформаційного продукту і не може перевірити його якість, цей посередник свідомо чи несвідомо може вводити кінцевого споживача в оману, маніпулювати та керувати ним. Поступово відбувається диференціація суспільства на дві різні за величиною групи в залежності від ступеня оволодіння інформаційними технологіями. Перша відносно невелика група людей створює інформаційні технології, продукує

та розповсюджує інформацію та інформаційні продукти. Представники другої групи слабо орієнтуються в інформаційних технологіях та споживають ту інформацію, яку їм запропонують. Вони є новою гілкою еволюції людини – назовемо її людиною розумною керованою, яка сприймає інформацію або користується інформаційними технологіями, спираючись на досвід та знання інших, які пояснюють та інтерпретують результати своїх дій на власний розсуд або на замовлення третіх осіб. Людина розумна керована не є самостійною у своєму виборі та діяльності. Вона не може бути свідомо активним діячем суспільного чи політичного життя, оскільки є лише маріонеткою, якою вправно і непомітно для ока непосвяченої людини керує ляльковод. У неї немає власної думки, бо звичною справою є приймати на віру та переймати чужі переконання, інтереси, думки, смаки тощо. Ця людина – продукт масової культури, що керується образами, нав'язаними засобами масової інформації. Серед представників виду людини розумної керованої можуть бути не лише рядові громадяни, а й державні діячі чи великі підприємці, оскільки і вони у своїй діяльності спираються на поради спеціалістів з певних технологій: консультантів різного гатунку, PR-технологів, фінансових аналітиків, економістів, соціологів, політологів тощо.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології мають надзвичайно великий потенціал, який може бути використаний для досягнення протилежних за своїми економічними, етичними, правовими та соціальними оцінками результатів. Поряд із розширенням можливостей людини, сучасні технології несуть загрозу формування таких специфічних якостей суспільства як контрольованість та керованість, посилення маніпулятивного впливу на поведінку суспільства, виникнення феномену "керованої демократії" тощо. За умови відсутності навичок раціонального осмислення великого масиву різнопланової і подекуди суперечливої інформації успішно спрацьовують закладені шаблони сприйняття та сортування вхідних повідомлень, формується модель викривленого сприйняття об'єктивної реальності. Якщо ці загрози не будуть усвідомлені, а людство виявиться нездатним виробити механізми протидії негативним інформаційним впливам, то, врешті-решт, суспільство може розшаруватися на дві частини: тих, хто керує, та тих, ким керують.